

Л. В. Фрей

ІСТОРИКО-КУЛЬТУРНА СПАДЩИНА ЯК СКЛАДОВА РЕКРЕАЦІЙНОГО ПОТЕНЦІАЛУ РЕГІОНУ (НА ПРИКЛАДІ ЧЕРКАСЬКОЇ ОБЛАСТІ)

У статті розкрито особливості історико-культурної складової рекреаційного комплексу Черкаської області, висвітлено її значення і роль в рекреаційному комплексі регіону. Охарактеризовано такі рекреаційно-туристські ресурси, як археологічні пам'ятки, пам'ятки архітектури та історичні місця, музеї і музейні комплекси.

Метою статті є розкриття особливостей історико-культурної складової рекреаційного комплексу Черкащини.

Ключові слова: історико-культурна спадщина, рекреація, ресурси, Черкащина.

Постійне зростання популярності туризму в Україні і світі, активізація підприємницької діяльності у цій галузі перетворюють туризм на одну з найперспективніших галузей економіки. Як будь-який економічний комплекс, туризм для розвитку вимагає відповідних ресурсів, стратегії та ефективного управління. Перспективи розвитку туристсько-рекреаційної сфери України лежать в площині прихованих можливостей регіонів ефективного використання цього наявного потенціалу. Одним з регіонів перспективного розвитку рекреації в нашій країні є Черкащина. Це пояснюється вигідними особливостями її географічного розташування, багатством рекреаційно-туристського потенціалу, сприятливим кліматом. Надзвичайно актуальною є тема історико-культурної спадщини Черкащини, адже область знаходиться на провідному місці в Україні за кількістю саме цих пам'яток.

Значення культурно-історичної спадщини як невід'ємної складової самобутності нації та її значення для туризму підкреслювалося у дослідженнях В. Андрущенка, Ю. Афанасьєва, Г. Горак, Л. Губернського, А. Гулиги, В. Єльчанінова, Д. Кравченка, Ю. Левади, Т. Мандебури, М. Михальченка, І. Надольного Квартальнова, В. Кифяка, О. Любіцевої, М. Мальської, Г. Михайліченка, Є. Панкової, В. Смолія та ін.

Метою статті є розкриття особливостей історико-культурної складової рекреаційного комплексу Черкащини.

Головною властивістю рекреаційних ресурсів є те, що їм властива здатність відновлювати і розвивати духовні та фізичні сили людини. Такі ресурси придатні як для прямого, так і для опосередкованого споживання, надання різноманітних послуг рекреаційно-туристського характеру.

Рекреаційні ресурси поділяються на три основні групи: природні, історико-культурні та соціально-економічні. Вагоме місце в рекреаційній діяльності

займають історико-культурні рекреаційно-туристські ресурси, які можуть бути визначальними у формуванні рекреаційного попиту регіону і його іміджу.

Історико-культурні рекреаційні ресурси включають рекреаційно привабливі пам'ятки історії, архітектури, археології, місця, які пов'язані з життям і діяльністю видатних історичних осіб, території, де збереглися яскраво виражені етнографічні особливості, фольклор, культові споруди, центри прикладного мистецтва та ремесел, музеї, виставки, театри, картинні галереї тощо. Всі ці рекреаційні ресурси приваблюють людей з метою задоволення їх духовних потреб і здатні задовольнити жагу до пізнання, зміни довкілля, для психофізіологічного відновлення особистості. Історико-культурна спадщина належить до найцінніших надбань людства, є золотим скарбом народу та є основою пізнавального туризму.

Серед культурно-історичних об'єктів провідна роль належить пам'яткам історії й культури, які відрізняються найбільшою привабливістю і слугують головним засобом задоволення культурно-пізнавальних потреб.

Пам'ятками історії й культури є: споруди, пам'ятні місця й предмети, пов'язані з історичними подіями в житті народу, з розвитком суспільства й держави; здобутки матеріальної й духовної творчості, що становлять історичну, наукову, художню або іншу культурну цінність [1].

Пам'ятки археології – це городища, кургани, стародавні поселення, укріплення, виробництва, канали, місця поховань, кам'яні статуї, наскальні зображення, стародавні предмети, ділянки історико-культурного шару стародавніх населених пунктів [1].

До пам'яток мистецтва належать здобутки монументального, образотворчого, декоративно-прикладного та інших видів мистецтва. Документальні пам'ятки – це акти органів державної влади й органів державного управління інші письмові й графічні документи, кіно-, фото-документи й звукозаписи, а також стародавні й інші рукописи і архіви, записи фольклору й музики, рідкісні друковані видання.

Класифікувати історико-культурні ресурси за ознакою динамічності можливо по двох групах – нерухомі й рухомі. Першу групу становлять пам'ятки історії, містобудування й архітектури, археології й монументального мистецтва та інші споруди, у тому числі й ті пам'ятки мистецтва, які становлять невід'ємну частину архітектури. Об'єкти цієї групи являють собою самостійні поодинокі або групові утворення [1].

До другої групи належать пам'ятки мистецтва, археологічні знахідки, мінералогічні, ботанічні й зоологічні колекції, документальні пам'ятки й інші речі, предмети й документи, які можна легко переміщувати. Споживання туристичних ресурсів цієї групи пов'язане з відвідуванням музеїв, бібліотек і архівів, де вони зазвичай концентруються [1].

Виділяють також пізнавальні, подієві, етнографічні, біографо-соціальні ресурси. Характерними елементами пізнавальних ресурсів є соціальні та природні об'єкти, явища, події, походження яких тісно пов'язане з територією та історією як України, так і інших країн. До них належать, зокрема, місця,

пов'язані з життям, діяльністю або перебуванням в Україні всесвітньо відомих письменників, художників, політичних діячів.

Подієві ресурси належать до динамічних чинників формування туристичних потоків, оскільки включають мотиваційні передумови подорожі до місця, де відбувається подія чи явище. Категорія подієвих ресурсів стала виділятися порівняно нещодавно, у зв'язку із зростанням кількості різного роду культурних подій, які мають яскраво виражений пізнавальний, розважальний, відпочинковий характер [1].

Окремі види подієвих ресурсів найбільш доцільно класифікувати за тематикою заходу: національні і релігійні свята, гастрономічні, музичні, театральні фестивалі, спортивні змагання, покази мод, карнавали, технічні салони і виставки, економічні форуми тощо.

Етнографічні ресурси – традиційна складова історико-культурного потенціалу, проте останнім часом стала відігравати більш важливу роль внаслідок підвищення національної свідомості суспільства, запровадження спеціалізованих освітніх програм в загальноосвітніх навчальних закладах. До етнографічних ресурсів входять різноманітні групи ресурсів, які в цілому утворюють єдину тканину неповторної самобутності і національного колориту. До числа таких ресурсів відносять – традиції, обряди, свята, народні промисли, національну кухню, традиційні житла, одяг, танці тощо.

Біографо-соціальні ресурси – специфічна складова історико-культурних ресурсів (категорії пам'ятки історії), яка об'єднує об'єкти та місцевості пов'язані з певним життєвим циклом (епізодом) тієї чи іншої видатної особи (народження, діяльність, перебування, смерть (загибель), поховання).

У європейських країнах депресивні регіони розглядають культурну спадщину і культурний туризм як джерело розвитку. Інтеграція окремих пам'яток культурної спадщини в туристичну сітку стимулює затвердження окремих програм реставрації, створення нових музеїв, ресторанів традиційних страв, обладнання місцевими жителями гостьових кімнат для туристів.

Для європейських країн є характерним рекламування власної культурної спадщини по телебаченню і радіо, стимулювання цікавості; проводяться маркетингові дослідження різних цільових груп (молодь, пенсіонери, діти, молоді пари, сім'ї); використовуються новітні ЗМІ.

Історико-культурний потенціал, матеріальні та духовні пам'ятки народу дуже важливі для формування світогляду, для задоволення матеріальних та рекреаційно-туристичних потреб. У розвинених країнах світу цей туристичний ресурс активно використовують для отримання прибутку. Деякі країни, наприклад, Італія, Франція, Данія, Велика Британія, Чехія отримують значну частину прибутків від вмілої експлуатації історико-культурного потенціалу. Цьому сприяє велика кількість пам'яток, їхня висока художня цінність, добра збереженість, вміла організація туристичних послуг. Всесвітньо відомі пам'ятки історії та культури Риму, Венеції, Флоренції, Парижа, Лондона, Дрездена, Праги приваблюють щороку сотні тисяч туристів.

До історико-культурних рекреаційних ресурсів також слід віднести і культурні установи, які задовольняють відповідні рекреаційні потреби як місцевих рекреантів так і туристів: музеї, картинні галереї, виставкові зали, які спеціалізуються на збереженні, демонстрації і пропаганді витворів мистецтва, науки, техніки.

Даний вид рекреації в Україні ще не досяг масштабності. Однак, значну частку наявного в Україні рекреаційно-туристського потенціалу становить потенціал у рамках саме культурно-пізнавального туризму. На державному обліку перебуває понад 140 тис. нерухомих пам'яток історії та культури; функціонує 63 історико-культурних заповідники, 21 з яких отримали статус національних. До Списку всесвітньої спадщини ЮНЕСКО включено сім об'єктів [2]. Однак офіційно зареєстрованими пам'ятками не вичерпується культурна спадщина, оскільки в 1400 містах і селищах, а також 8 тис. сіл фонд історичних будівель перевищує 70 тис. об'єктів, в тому числі понад 12 тис. пам'яток архітектури з добре збереженими ансамблями. До 70 % об'єктів культурної спадщини перебуває в незадовільному стані та потребує реставрації або реконструкції. В Україні не в повній мірі використовується історико-культурна спадщина для формування спільної ідентичності, консолідації громадян різних регіонів, створення позитивного іміджу держави. Методологічні аспекти аналізу функціонування пам'яток історії та культури в якості екскурсійного рекреаційно-туристського об'єкту не є досконалими. Відповідно, складові історико-культурної спадщини залучаються до рекреаційної галузі безсистемно, а їх пізнавальна функція зводиться до мінімуму. З 418-ти пам'яток археології національного значення лише 54 використовуються як туристичні об'єкти; з 147 пам'яток історії національного значення рекреаційно-туристськими об'єктами є 98; з 45 пам'яток монументального мистецтва національного значення в рекреаційно-туристській інфраструктурі представлено 28 [3].

Кожна епоха залишає свої надбання, які виявляються в культурних шарах при археологічних розкопках. Практично кожна місцевість може являти інтерес для пізнавального туризму, але місця, де довго жили люди, зберігають більше слідів матеріальної культури.

Україна, з найдавніших часів, приваблювала велику кількість іноземних мандрівників. Свої враження та захоплення вони фіксували в історичних хроніках, щоденниках, описах, картах, які зустрічаємо у Геродота, Еріха Лясоти, Павла Халєбського, Гійома Боплана де Левассера та ін. Такі ж позитивні емоції відчують іноземці, відвідуючи Україну й у наш час. Українці й дотепер зберегли гостинність, відкритість, шанобливість, релігійність, духовну красу особистості та інші ментальні риси [4].

Черкаська область – регіон України, що славиться своєю унікальною природою, історичними місцями і подіями, замками і фортецями, меморіальними комплексами, архітектурними комплексами поміщицьких садиб тощо. Частина з них включені до туристсько-екскурсійних маршрутів як місцевого, так і загальнодержавного значення. Станом на 15 березня 2016 року в Черкаській області на обліку нерухомих пам'яток культурної спадщини національного значення

ня України перебуває: 40 об'єктів [5]. Та поряд з цим Черкащина має ще чималий список різноманітних об'єктів, які могли б зацікавити гостей та мешканців області, сприяти активному відпочинку і пізнанню історії та культури краю. Важливою складовою історико-культурного надбання Черкащини є: археологічні пам'ятки, пам'ятки архітектури та історичні місця, музеї та музейні комплекси.

Археологічні пам'ятки. Черкаська область багата на археологічні пам'ятки. Сьогодні в Археологічній інспекції управління культури і туризму Черкаської обласної державної адміністрації зареєстровано 3326 археологічних пам'яток, які із внутрішньо комплексним підрахунком складають 8833 археологічних об'єктів. Серед них відомі такі види пам'яток: 7203 – кургани, 1259 – поселення, 137 – городища, 50 – ґрунтові могильники, 180 – інші пам'ятки (печери, підземні ходи, льохи, вали, святилища, замчища, майдани, зольники, скарби та ін.). 28 пам'яток занесені до Державного реєстру пам'яток національного значення: стоянка первісних мисливців на мамонтів в с. Межиріч Канівського району, трипільські поселення Веселий Кут та Майданецьке в Тальнівському районі, Суботівське городище білогрудівської та чорноліської культури, Жаботинське і Мотронинське городища скіфського часу в Кам'янському та Чигиринському районах, поселення ранніх слов'ян поблизу села Монастирок Канівського району, Княжа гора – давньоруське місто Родень поблизу Канева, багат шарове поселення «Пилипенкова Гора», залишки літописного міста Заруба поблизу с. Трахтемирів та інші [6]. З кожним роком зростає кількість нововиявлених археологічних пам'яток, які стають цікавими об'єктами культурної спадщини Черкаського краю.

Пам'ятки архітектури та історичні місця. Історико-культурна спадщина Черкащини являє собою могутнє соціокультурне середовище не лише слов'янської, але й світової духовності. Пам'ятками історії та культури є споруди, пам'ятні місця і предмети, пов'язані з історичними подіями в житті народу, розвитком суспільства та держави, витвори матеріальної і духовної творчості, які мають історичну, наукову, художню або іншу цінність. Найбільша їх кількість зосереджена у м. Черкаси. Черкаси дуже гарне місто, що потопає в зелені парків і скверів. Природа була щедрою з Черкащиною і обдарувала її красою і багатством. Місто також багате пам'ятками. Будинок Щербини був побудований А. Щербиною в 1892 році. Пізніше господар особняка здавав будинок Земській управі. В 1919 році тут розташовувався революційний комітет. Пізніше тут був розташований будинок рад, палац піонерів, міськком партії, міськком комсомолу. А вже з 1970 року тут розташований палац одружень.

Туристичні пам'ятки Черкас розкажуть історію народу і доведуть те, що народ зберігає і цінує архітектурні пам'ятники і будівлі. Пам'ятник Богдану Хмельницькому був відкритий в 1995 році. А саме до 400-річчя від дня народження гетьмана. По боках біля пам'ятника розташовані скульптурні композиції, що символізують перемоги козаків на чолі Богдана Хмельницького [7]. Пам'ятник Тарасу Григоровичу Шевченку відкрито в 1964 році. Біля академічного музичного театру до дня 150-річчя від дня народження поета.

«Білий лотос» – єдиний в Європі буддистський храм, побудований в 90-х роках. Це прообраз буддистського храму в Лаосі. За документами з'ясувалося, що на місці озера був колись острів, де і розташовувався храм, це було близько 7000 років тому [7].

Краєзнавчий музей побудований в 1985 році за проектом Кондрацького, Собчук, Фуксенко. В тридцяти залах музею розташовані розділи природи краю, етнографії, історії. В музеї знаходиться близько дванадцяти тисяч експонатів. Пам'ятник самогонному апарату тому не виключення. Встановлено пам'ятник в 2008 році, над яким працювали скульптор Н. Чурканов і художник І. Фізер. Вогняну воду можуть спробувати відвідувачі, якщо є бажання, звичайно.

Ляльковий театр розташований в центральній частині міста, в будівлі, яка є пам'яткою архітектури XIX століття. Архітектор будівлі А. Руска. З 1970 року будівля перейшла у розпорядження театру ляльок. Будівлю прикрашає мозаїка з казковими героями.

Пам'ятник водопровідникові встановлений біля входу в Водоканал Черкас. Скульптором був В. Демйон. Дуже добрий дядечко вилазить з криниці і каже: «воду я вам дав» [7]. Пам'ятник варенику встановлений в 2006 році. Автор – художник І. Фрезер. Важить вареник близько 70 кілограмів, а висотою 2.5 метри [7].

Обласна Філармонія побудована в 1955 році в центрі міста. За акустичними даними зал займає 3-є місце в Україні. У 1957 році був організований при філармонії хор, який став лауреатом державної премії Т.Г. Шевченка.

Художній музей розташований у приміщенні колишнього міськкому комуністичної партії. Експозиція сформована з колишніх приватних колекцій графа Бобринського, князів Лопухіних, Белокопитова. Відділ декоративно-прикладного мистецтва знайомить з народним мистецтвом. У другому розділі представлений іконопис XVII-XIX століть і портретний живопис XVIII – початку XX століть [7].

Туристичні пам'ятки Черкас знайомлять не лише з архітектурними будівлями і пам'ятниками, але і з природою. Зоопарк Черкас є тому прикладом. На території близько 4 гектарів висаджено велику кількість рослин, багато з яких є рідкісними. Тварин у зоопарку 500 особин. Серед тварин: лама, верблюд, африканський лев. А також: вовк, бурий ведмідь, рись і т.д. Серед птахів: страус Ему, золотий фазан, лебідь шипун, мандаринка, павич.

До того ж, за останні роки Черкащина набула фестивального іміджу. Традиційні Всеукраїнські та Міжнародні фестивалі «She.Fest», етнофестиваль «Шіді-Ріді», «Софіївські зорі», «KanivFest» стали популярними не тільки в Україні, а й за її межами. Щороку Черкащину відвідує 700 тисяч туристів та екскурсантів.

Великою є культурна спадщина міста Умань. Близько 20% всіх пам'яток архітектури Черкаської області зосереджено саме тут. Лише дендропарк «Софіївка» зібрав під своєю назвою 101 пам'ятку історії і культури, що занесені до

державного реєстру національного культурного надбання. Сучасна «Софіївка» – це не тільки пам'ятка садово-паркової архітектури XVIII – першої половини XIX ст, а й науково-культурний центр. Саме в Умані знайшов в 1810 році свій останній притулок «пророк» і ватажок брацлавських хасидів Нахман. Внук засновника хасидизму Баала Шем Това Нахман перед смертю заповідав своїм учням приїжджати на свою могилу щорічно для того, щоб «щастя і успіх не покидали їх». Сам він заявляв про те, що знаходячись в Умані, «очистив душі» своїх єдиновірців, загиблих під час повстання малоросів проти польського владництва на чолі Кармелюка. Тепер могила служить не тільки об'єктом поклоніння і ритуалів, де щороку хасиди святкують свій новий рік, іменований Рош А-шана, але і є хорошим джерелом прибутку для місцевих жителів.

Музеї та музейні комплекси. На Черкащині діє вісім історико-культурних заповідників – Державний історико-культурний заповідник «Батьківщина Тараса Шевченка», Національний історико-культурний заповідник «Чигирин», Корсунь-Шевченківський державний історико-культурний заповідник, Державний історико-культурний заповідник у місті Кам'янка, Державний історико-культурний заповідник «Трахтемирів», Державний історико-культурний заповідник «Трипільська культура», Шевченківський національний заповідник у місті Каневі, Державний історико-культурний заповідник «Стара Умань» [8, с. 86-87].

На Черкащині діє 22 музеї державної та комунальної форм власності. Крім того, музейна мережа Черкащини нараховує 28 районних та міських музеїв, включаючи відділи Уманського краєзнавчого, Жашківського історичного та Черкаського обласного краєзнавчого музеїв. Щороку музеї області відвідує понад 500 тисяч жителів. Черкаський обласний краєзнавчий музей – найбільше зібрання матеріалів і документів з історії, етнографії і культури Черкащини, її уродженців і персоналій створений у 1918 році.

Експозиція музею розміщена в 30 залах на площі 2800 м². Вона має розділи: природи краю, археології, етнографії, історії краю XIV – початку XX століття, історії краю від 1917 року і сучасність та велика зала вшанування пам'яті пророка України Т. Г. Шевченка, низка окремих зал, присвячених видатним землякам, вихідцям з Черкащини або відомим особам, чия діяльність пов'язана з «Шевченковим краєм» (поет Василь Симоненко, ботанік і селекціонер Володимир Симиренко, політик В'ячеслав Чорновіл).

Експозиція музею представляє широкий діапазон тематичних розділів, де гармонійно розподілені в історичній періодизації близько 12 тисяч експонатів. Фондова ж колекція музею станом на 2017 рік становить понад 106 тисяч одиниць збереження основного та науково-допоміжного фондів.

Раритетами музею є колекція стародруків, ікон, етнографічна та археологічна колекції, зоологічна колекція О. В. Носаченка. Музей володіє унікальною колекцією Шевченківських видань, яка налічує понад 330 музейних предметів, – це прижиттєві та посмертні видання творів Т. Г. Шевченка, переклади на мови народів світу, видані в різний час, в різних державах [9].

В Музеї Кобзаря Т. Г. Шевченка в місті Черкасах серед унікальних експонатів чільне місце посідає колекція речей козацької доби. Це, перш за все, козацька зброя: пістолі, гармати різного калібру і розміру, порохівниці. В експозиції можна побачити абардажні піки, бойові сокири, рушниці, козацькі люльки. Та гордістю музею є двері від козацького куреня першої половини XVIII ст. із зображеною на них народною картиною «Козак Мамай» [9].

Черкащина – розвинутий край з багатою культурною історією та сьогоднішнім. Вона знаменита славетними іменами, зокрема Василя Симоненка, Якова Брюховецького, хірурга Олексія Коломийченка, Івана Піддубного, полководця Івана Черняхівського, Семена Гулака-Артемівського, Михайла Максимовича, Лева Симиренка, Івана Ле, Богдана Хмельницького, Тараса Шевченка, режисера Юрія Іллєнка та інших.

Історико-культурна спадщина – це фундамент, на якому сьогодні стоїть національна культура, що включає пам'ятки історії, архітектури, монументального мистецтва, археології, садово-паркового мистецтва та ландшафтів. Черкащина – історичний регіон, який володіє досить потужним історико-культурним потенціалом для розвитку культурно-пізнавальної рекреації та туризму, славиться своєю унікальною природою, історико-культурними місцями і подіями. Частина з них включені до туристсько-екскурсійних маршрутів як місцевого, так і загальнодержавного значення. Та поряд з цим Черкащина має ще чималий список різноманітних об'єктів, які могли б зацікавити гостей та мешканців області, сприяти активному відпочинку і пізнанню історії та культури краю. В області, як і в Україні в цілому, не в повній мірі використовується історико-культурна спадщина для формування спільної ідентичності, консолідації громадян, формування позитивного іміджу регіону. Складові історико-культурної спадщини залучаються до рекреаційної галузі обмежено і безсистемно.

Як інформує прес-служба Черкаської ОДА – Черкаська область в 2017 році матиме фінансову та експертну підтримку для розробки програми розвитку туризму в регіоні. Це стало можливим завдяки перемозі області у грантовій програмі «Підтримка розвитку внутрішнього туризму в Україні», яку реалізовує Агенція Індустрії Гостинності України [10].

Дієва та ефективна програма розвитку туризму, що буде враховувати усі особливості Черкаського краю, дозволить на повну використати туристичний потенціал Черкащини, залучити більше як внутрішніх, так і іноземних туристів.

Враховуючи вище зазначене, можна зробити висновок, що Черкаська область в сучасних умовах господарювання має достатньо потужний історико-культурний потенціал для розвитку туристично-рекреаційних послуг, а це, у свою чергу, спонукає до активізації з боку органів місцевого самоврядування, громадських туристичних та екологічних організацій, суб'єктів господарювання в сегменті туристичних послуг, науковців, засобів масової інформації та інших зацікавлених юридичних і фізичних осіб сприяти дослідженню наявних і перспективних для туризму ресурсів.

Список використаних джерел

1. Кузьмук О. Культурний туризм як інструмент формування національної ідентичності [Електронний ресурс]. – Режим доступу : // <http://old.niss.gov.ua/>
2. Об'єкти світової спадщини ЮНЕСКО в Україні [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://firtka.if.ua/>
3. Божко Л. Д. Культурний туризм як важливий чинник соціально-культурного розвитку регіонів України [Електронний ресурс] // Культура України. – 2013. – Випуск 32 . – Режим доступу : <http://infotour.in.ua/>
4. Гаврилюк А. Етнотуризм – як «захисний код» нації [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.day.kiev.ua/>
5. Державний реєстр нерухомих пам'яток України (національного значення) станом на 15 березня 2016 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://mincult.kmu.gov.ua/>
6. Археологічні пам'ятки Черкащини [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://arttemenos.wordpress.com/>
7. Туристичні пам'ятки Черкас [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://oteli.net.ua/>
8. Черкащина заповідна : історико-культурні заповідники краю : бібліогр. покажч. / КЗ "Обл. універс. наук. б-ка ім. Тараса Шевченка" ЧОР ; наук. ред., авт. вступ. ст. В. М. Мельниченко ; уклад. : Л. Т. Демченко, Н. В. Адешелідзе ; відп. за вип. Л. П. Капкаєва. – Черкаси, 2015. – 46 с.
9. Черкаський краєзнавчий музей [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://ridna.ua/>
10. Черкащина отримає дієву Програму розвитку туризму в регіоні [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://vycherpno.ck.ua/>

References

1. Kuzmuk O. Kulturnyi turyzm yak instrument formuvannia natsionalnoi identychnosti [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : // <http://old.niss.gov.ua/>
2. Ob'iekty svitovoi spadshchyny YuNESKO v Ukraini [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://firtka.if.ua/>
3. Bozhko L. D. Kulturnyi turyzm yak vazhlyvyi chynnyk sotsialno-kulturnoho rozvytku rehioniv Ukrainy [Elektronnyi resurs] // Kultura Ukrainy. – 2013. – Vypusk 32. – Rezhym dostupu : <http://infotour.in.ua/>
4. Havryliuk A. Etnoturyzm – yak «zakhysnyi kod» natsii [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://www.day.kiev.ua/>
5. Derzhavnyi reiestr nerukhomykh pamiatok Ukrainy (natsionalnoho znachennia) stanom na 15 bereznia 2016 roku [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://mincult.kmu.gov.ua/>
6. Arkheolohichni pam'iatky Cherkashchyny [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <https://arttemenos.wordpress.com/>
7. Turystychni pamiatky Cherkas [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://oteli.net.ua/>
8. Cherkashchyna zapovidna : istoryko-kulturni zapovidnyky kraiu : bibliohr. pokazhch. / KZ "Obl. univers. nauk. b-ka im. Tarasa Shevchenka" ChOR ; nauk. red., avt. vstup. st.

- V. M. Melnychenko ; uklad. : L. T. Demchenko, N. V. Adeshelidze ; vidp. za vyp. L. P. Kapkaieva. – Cherkasy, 2015. – 46 s.
9. Cherkaskyi kraieznavchyi muzei [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu : <http://ridna.ua/>
10. Cherkashchyna otrymaie diievu Prohramu rozvytku turyzmu v rehioni [Elektronnyi resurs]. – Rezhym dostupu: <http://vycherpno.ck.ua/>

Стаття надійшла до редакції 26.12.2016 р.

Л. В. Фрей

ИСТОРИКО-КУЛЬТУРНОЕ НАСЛЕДИЕ КАК СОСТАВЛЯЮЩАЯ РЕКРЕАЦИОННОГО ПОТЕНЦИАЛА РЕГИОНА (НА ПРИМЕРЕ ЧЕРКАССКОЙ ОБЛАСТИ)

В статье раскрыты особенности историко-культурной составляющей рекреационного комплекса Черкасской области, освещены ее значение и роль в рекреационном комплексе региона. Дана характеристика таким рекреационно-туристическим ресурсам, как археологические памятники, памятники архитектуры и исторические места, музеи и музейные комплексы.

Целью статьи является раскрытие особенностей историко-культурной составляющей рекреационного комплекса Черкащины.

Ключевые слова: историко-культурное наследие, рекреация, ресурсы, Черкащина.

L. Frey

HISTORICAL AND CULTURAL HERITAGE AS A COMPONENT OF RECREATIONAL POTENTIAL OF THE REGION (ON THE EXAMPLE OF CHERKASY REGION)

The article deals with the peculiarities of historical and cultural component of recreation complex of Cherkassy region, its importance and role in recreation complex area have been highlighted. Such recreation and tourism resources as archeological monuments, architectural monuments and historical sites, museums and museum complexes have been characterized.

The aim is to outline the features of historical and cultural component of recreation complex of Cherkasy region.

Keywords: historical and cultural heritage, recreation, resources, Cherkasy region.